

DR. ANTONI MARSZALEK

A SZOMSZÉDOS ORSZÁGOK KÖZÖTTI INTEGRÁCIÓ MINT A KGST-ORSZÁGOK SOKOLDALÚ GAZDASÁGI INTEGRÁCIÓ-KIFEJLESZTÉSÉNEK EGYIK FORMÁJA

I. A probléma jelentősége

Az integrációs folyamatok mind a kapitalista országokban, mind a szocialista országokban a sokoldalú gazdasági kapcsolatok elmélyítéséhez és szélesítéséhez vezetnek. Az államok gazdasági ténykedése multilaterális iránya a közös gazdasági kapcsolatokban, a nemzetközi gazdasági szervezetek létrehozásában találja meg kifejezését, főleg integrációs, valamint közgazdasági területen az általános gazdasági együttműködés koordinációjában.

A nemzetközi gazdasági kapcsolatokban a kétoldalú kapcsolatokat a szervezeti szempontból a sokoldalú kapcsolatok felé haladó folyamatnak kell tekinteni, ami objektív fejlődési tendenciát fejez ki.

De az integráció nem minden láncszeme kötődhet egyszerre az összes tagország részvételhez. Ez azt jelenti, hogy az integrációs folyamat lépcsőzetesen realizálódik, ennek az integrációnak bizonyos részei szűkebb karakterrel kell hogy rendelkezzenek, emellett mindig van bizonyos társadalmi gazdasági tevékenységi szféra, amelyben kizárólag az államok illetékesek.

A KGST gazdasági integrációban egyszerre három, egyidőben fellépő időszakot lehet elkülöníteni;

a) az első a legszélesebb, az összes tagországot magában foglalja;

b) a második szűkebb, amely nem foglalja magában az összes tagországot, de kettőnél többet;

c) a harmadik csak a kétoldalú kapcsolatokat érinti.

El lehet természetesen képzelni olyan integrációt, ami a legszélesebb keretet öleli át.

A gyakorlatban a KGST-országok integrációja nem törvényszerűen csak a sokoldalú kapcsolatokon keresztül létezik, mint egyetlen lehetséges megoldás. Lehetőséget kapnak a legszélesebb területeken: a KGST-tagországok tagságában, szervezeteiben, MBVG-ben, MBI-ben, valamint más szervezetekben is, amelyek az összes KGST-tagországot magukba foglalják, valamint az együttműködési alapszabályok elfogadásában és a tagállamok integrációjában.

Más KGST nemzetközi szervezetek viszont úgy, mint szakok, valamint egyesületek, vállalatok, tudományos kutató intézetek, nem foglalják magukba az összes KGST-tagországot. Nem minden tagállam vesz részt minden nemzetközi gazdasági vállalkozásban, amely a KGST szervezésében folyik. Többek között ez érinti az energetikai nyersanyagok egyes területeit, kohók építését és más ipari létesítmények létrehozását. Létrejönnek beruházások és vállalatok, amelyek csupán két államot érintenek, pl. „Barátság” fonoda Zawiercieban, mai lengyel — NDK közös állami vállalat.

Olyan integráció, amiben egyidőben és azonos fokon minden tagállam részt vesz minden integrációs vállalkozásban, gyakorlatilag lehetetlen. Minden tagállam egyidőben történő bevonásának lehetetlensége minden integrációs vállalkozásban mindenkéltől onnan ered, hogy nem minden állam azonos fokon érdekelt különböző vállalkozásokban.

Különböző érdekeltségi fok egyenlőtlen gazdasági lehetőségeket eredményezhet, ami az ország gazdasági színvonalából és potenciájából adódhat, melynek következtében a vállalkozások jövedelmezősége szénvédhet károkat. Különböző érdekeltségi fok, a különböző időben történő vállalkozások eredménye lehet, valamint a tagországok számára sokoldalú praktikus hasznosíthatóság.

Olyan vállalkozások is felvethetők, mint pl. energetikai nyersanyagok területe, kohászat, tudományos kutatások némely területe, amelyben minden tagország érdekelt, de ugyanakkor felvehető olyanok, melyek sajátos területtel csak egyes országokat ölelnek át. Az első vagy csak a második vállalkozási csoporthoz történő csatlakozás azonos fokon helytelen lenne. Így tehát mind a széles területű vállalkozások, mind a viszonylag szűk területűek kölcsönösen hasznosak, és egyenlő arányban nélkülözhetetlenek az integrációs feladatok realizálásában¹.

Amennyiben elfogadható, hogy a legszűkebb nemzetközi integráció elemi területet a kétoldalú kapcsolatok határozzák meg, akkor a szomszédok közötti integrációt az egymással határos országokét úgy lehet tekinteni, mint az egyetlen, legfontosabb formát az egész csoportosításban. Így pl., ha az integrációt a kétoldalú kapcsolatok szemszögéből szemléljük az egymással határos országokban (egyszerűsítésnek fogadjuk el, hogy közvetlen kapcsolatok nem jönnek létre az egymással nem határos országok között), ha ilyen kapcsolatok létrejönnek

között ² A	B, C
között B	A, C, D
között C	A, B, D, E
között D	B, C, E, F, H
között E	C, D, F, G
között F	D, E, G
között G	F
között H	D,

akkor azok átölelik a láncszorosító kapcsolódásának elvén az egyes határos országok között minden tagországot, és ez az integráció egységét jelenti.

Erre a formára történő korlátozás és ennek a területnek kihasználása a szocialista országok integrációjában helytelen lenne. A szomszédos integráció komoly integrációs lehetőségek kihasználását jelzi, és olyan mechanizmusok beindítását, amelyek esetleg nem fordulnak elő ezeknek a folyamatoknak a kipróbálása alkalmával az Intercentrum döntési-kezdémenyező fórum keretében. A másik oldalról viszont a folyamatok lavírozásával az integrációval az optimális megoldások lehetőségének növelését a hatások nézőpontjából, vagyis az integrációs tevékenység racionalizálását jelenti. Figyelembe véve az integrációs tartalmakat, melyek a kétoldalú mechanizmusban rejlenek és a mikrogazdasági kétoldalú kapcsolatokban, meg lehet állapítani, hogy a kétoldalú viszonyok továbbra is az integrációs realizáció fontos elemei maradnak, minden vezető országnak. A probléma a megfelelő kapcsolatok és viszonyok kialakítása az integráció egészének folyamatában.

¹ Lásd J. Bielajew, L. Siemionowa: A szocialista integráció és a világ gazdaság. Varsó 1975. 222, 240—241. oldal.

² A sémában figyelembe vették a KGST államai között szomszédos kapcsolatokat.

II. Az együttműködés tervezési, szervezeti formái és a kétoldalú integráció

1. A közös tervezés jelentősége a kétoldalú megállapodásokban

A komplex Programban³ nagy jelentőséggel bír a közös tervezés (mint egy a sok tervezési mechanizmus közül) a KGST-országok gazdasági integrációjának létrehozásában. Ez a ténykedési mód az együttműködés új formája. Ugyan kilép a hagyományosan megalkotott nemzeti koordinációs tervek formájából, melyeket kidolgoztak a megfelelő állami szervek, hogy összeegyeztessék a jelentős pontokban a különböző partnerekkel két- vagy többoldalú módon. A nemzetközi tervezés esetében maga a realizálási folyamat is közös tevékenység, ami az érdekelt feleket összefogja.

Előre látható a KGST országok sokoldalú nemzetközi tervezésének bevezetése, csakúgy mint a kétoldalú bevezetése is. Konkrét esetekben mindez az érdekelt országoktól függ. El lehet képzelni, hogy vannak bizonyos együttműködési területek, amikben nagyobb kétoldalú érdeklődés lép fel, másokban viszont sokoldalú. Ezek tehát komplementáris formák.

A közös kétoldalú tervezés kezdeti „mérceinek” is tekinthető, ami lehetővé teszi ennek a területnek szabályos elhelyezését a sokoldalú nemzetközi tervben.

A másik oldalról viszont a kétoldalú tervben deklarált tevékenységek meghatározható dezaggregációt hozhatnak létre a kétoldalú kapcsolatokban. A szoros együttműködés és sokoldalú nemzetközi integráció, valamint kétoldalú és az alkalmasabb mechanizmusok szoros kapcsolata és a két- és többoldalú értékelési kritériuma szempontjából meg lehetett ezen a felületen figyelni bizonyos törvényszerűségeket a kétoldalú kapcsolatok alakulásában.

Fogadjunk el egy bizonyos hipotetikus helyzetet:

a) Nyolc integrációba csoportosított ország van. Ezek az országok a következő betűkkel vannak jelölve: A, B, C, D, E, F, G, H.

b) Ugyanakkor nyolc gazdasági és tudományos technikai terület van, amiben az országok hajlandók integrálódni: a, b, c, d, e, f, g, h.

Annak ellenére, hogy az összes említett terület az integráció területébe tartozik, mégis elfogadott dolog, hogy minden ország az említett nyolc területből hétben integrálódik, egy területet meghagyva saját magának, a többi területtel egyenrangúan, az integráció határára kívül. Fogadjunk el még egy feltételezést, hogy az integrációs területek (minden ország egy területet meghagy a nyolc közül) egyetlen esetben sem fedik egymást. Ilyen módon, annak ellenére, hogy a nyolc integrálódó állam nyolc területet kihagy, az integrációba nyolc új terület lép be. Azok a területek, amiket ki-mondottan az egyes országok meghagynak:

A	a b c d e f g h	— a
B	a b c d e f g h	— b
C	a b c d e f g h	— c
D	a b c d e f g h	— d
E	a b c d e f g h	— e
F	a b c d e f g h	— f
G	a b c d e f g h	— g
H	a b c d e f g h	— h

A fenti feltételezések egyenértékűek a lenti megfogalmazásokkal, ahol az integráció különböző területeken lehetséges, ez a megoldás kiinduló pontja.

³ A KGST-tagállamok együttműködésének további elmélyítését és tökéletesítését, valamint a szocialista gazdasági integráció fejlődését illető komplex program. Varsó, 1971. 33—34. oldal; F. Kubiczek, L. Skibinski; BWPFG, A szocialista gazdasági integráció programja. Varsó, 1973, 44—45. oldal.

Fogadjuk el a következő jelöléseket:

k — a nemzeti gazdaságok száma (a mi esetünkben 8),

n — a gazdasági területek száma (a mi esetünkben 8):

Elfogadjuk tehát egyenlő számú nemzeti gazdaságot és gazdálkodási területet, melyek részt vesznek az integrációs folyamatban. Ebben a helyzetben $k = n$.

Íme az itt elfogadott megállapítások konzekvenciája:

1. Minden átvizsgált területben (az integráció egyenkénti megvalósítására) legalább egy gazdaság léphet be az integrációba.

2. Minden területpárnál olyan helyzet lép fel, hogy az egyfajta integrációba be nem lépő gazdaság belép egy másikba.

A kétoldali integrációhoz pontosan van nekünk: $n - 2$ egyidejű integrációs terület, így tehát az ágazatok területe $n - 2$ tesz ki.

Az országok integrációs területe kettőt tesz ki.

Pl.:

A — B-vel minden területen integrálódik, kivéve a, b

B — C-vel szintén mindegyikben, b, c, kivételével

C — D-vel szintén mindegyikben, c, d kivételével

stb.

A háromoldalú integrációjának megfelelően:

n — három egyidejű integrációs terület,

a terület köze egyenlő $n - 3$,

integrációs terület egyenlő 3,

Pl.:

A — B, C-vel mindegyikkel, a, b, c kivételével

B — C, D-vel mindegyikkel, b, c, d kivételével

C — D, E-vel mindegyikkel, c, d, e kivételével

stb.

A kétoldalú integrációnak megfelelően:

$n - (n - 1)$ egyidejű integrációs területek.

A területek köze egyenlő $n - (n - 1)$,

integrációs terület egyenlő $n - 1$.

Pl.:

A — B, C, D, E, F, G-vel mindegyikben, a, b, c, d, e, f, g kivételével

B — C, D, E, F, G, H mindegyikben, b, c, d, e, f, g, h kivételével

stb.

Az utolsó példában az integráció csupán egy területen jön létre.

A nyolcoldalú integrációhoz a következő helyzeteink vannak:

$n - n$ egyidejű integrációs terület, azaz nincs neki egyetlen egyidejű integrációs területe sem, ami nyolc országot ölelné át ($n = 8$).

A gazdasági integráció feletti mérlegelés elfogadása — úgy mint törvényszerű mutató — a nyolc ország és gazdasági terület absztrakciós sémájává azzal a feltételezéssel, hogy a nyolc terület közül egyet az említett országok nem vezetnek be, azt eredményezi, hogy az analízis modellje leegyszerűsödik. A valóságban először a területek mennyisége, amelyek a KGST-országokban össze vannak kapcsolódva az integrációs folyamattal, sokkal magasabb, mint a megvizsgált sémában, másodszer, ezek a területek egyenlőtlen fokon össze vannak kapcsolódva a gazdasági integrációs folya-

mattal, harmadszor, az integrációs folyamatok a különböző együttműködési területeken vannak realizálva.

Egyes integrációs folyamatok minden tagországot érintenek, mások csak bizonyos országcsoportokat érintenek, megint mások kétoldalú együttműködésben vannak, és ezen belül gyakran a szomszédos országok együttműködésének keretein belül.

Az integráció együttműködési területét a következő módon lehet rendezni:

1. Kétoldalú integráció. — szomszédos, vagyis az egymással határos országoké.
2. Kétoldalú integráció, ami egyenlően átfogja az egymással határos és nem határos államokat.
3. Sokoldalú integráció, ami területével nem fogja össze az összes együttműködő országot.
4. Az összes csoportosult országot átfogó integráció.

Az integrációt a területek körének szélességének oldaláról a következőképpen rendezhetjük:

1. Területek, amelyek integrációjában csak két tagország érdekelt.
2. Területek, amelyek integrációjában az egymással határos országpárok érdekeltek.
3. Területek, amelynek integrációjában az egymással nem határos országpárok is érdekeltek.
4. Területek, amelyek integrációjában a sokoldalú egyezményekben érdekelt országok érdekeltek, de érintve az összes tagországot.
5. Területek, amelyek integrációjában minden tagország érdekelt.

Úgy tűnik, hogy a bemutatott egyszerű séma ellenére a dolgok egyre komplikáltabb és gazdagabb valóság felé haladnak, mégis a séma alapján el tudjuk különíteni a szabályosság meghatározását, ami a nemzetközi együttműködésben és integráció gyakorlatában jelentkezik.

1. A különböző megállapodásokhoz kapcsolódó integrációs területek körének szélessége a valóságban fordítottan arányos az adott egyezményben részt vevő országok számával. Ugyanezt a függőséget következőképpen is meg lehet határozni: minél több ország vesz részt az adott integrációs egyezményben, annál kevesebb terület van, ami ezzel az egyezménnyel van lekötvé.

2. És így az elfogadott sémában, a kétoldalú integrációs kapcsolatban hat integrációs terület jelentkezik, háromoldalúban öt, négyoldalúban négy, ötoldalúban három, hatoldalúban kettő, hétoldalúban egy, nyolc oldalúban nulla.

3. Az eredmény, a „nyolc oldalú szerződés — nulla terület”, az elfogadottakkal ellentétben mégsem negatív. Ez egyedül csak azt jelenti, ha csak pl. egyoldalú szerződéseket veszünk figyelembe, akkor az integráció ebben a formában nem valósítható meg azon az alapon, hogy egymás közt minden területen egyidőben létrejöjjenek.

4. A „következő láncötés” az integrációban elfogadott feltétellel (másként: ún. átmeneti feltétel) az analizált példa körülményei között viszonylag legkönnyebben engedi a sokoldalú integráció realizálódását (a mi példánkban nyolc országét) és maximális gazdasági területeket (a mi példánkban nyolc terület).

Természetesen a KGST-országok gazdasági integrációjában az integrációs formák és módszerek kihasználása körében nem lehet csak a „következő láncötés” módszerére korlátozódni. Az ilyen korlátozás más formák és módszerekből eredő hasznoktól való lemondásával járnak. Az igaz, hogy a bemutatott sémák csak korlátozzák a lehetőségeket az integrációs módszerek egyedüli és kizárólagos „következő láncötés” módszerében. Teoretikusan azonos lehetőségek vannak, igaz, hogy nem ugyanazokon a területeken, pl. Lengyelország és Csehszlovákia, Lengyelország és Magyarország, Csehszlovákia és Magyarország között stb.

Úgy tűnik, hogy az integrációs folyamatok megvalósításában tézist lehet felállítani a két- és sokoldalú együttműködés jellegéről, valamint a „soros lánckötés” elvén alapuló integráció kivitelezéséről, ill. komplementáris jellegéről, az egyik választható integrációs területről, a másik oldalról az Intercentrumra való támaszkodásról, az egyezményekről és azok hatásáról különböző formákban, csoportosításokban.

A nemzetközi tervezések⁴ problémáihoz kapcsolódóan és a bemutatott sémák analízisének lényegére támaszkodva a következőket lehet megállapítani.

1. Amennyiben a nemzetközi tervezést nemcsak úgy tekintjük, mint az érdekelt országok legmagasabb koordinációs tervezési formáját, mindenekelőtt, mint közös megegyezést és közös gazdasági együttműködés deklarálását, a közös cél megvalósításának érdekében közös beruházásokat létrehozva, ebben az esetben hasonló törvényszerűségek lépnek fel, mint az integrációs sémák elemzése során.

2. A kétoldalú nemzetközi kapcsolatokban a tervezés fontos, mint komplementáris összetevője a nemzetközi tervezésben a sokoldalú megállapodásokban konkretizálódik. A nemzetközi tervezés a kétoldalú tervezésből sokoldalúan történő átmenete szükséges még akkor is, ha az Intercentrum szintjén is egyre általánosabbá válik.

3. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a sokoldalú kapcsolatokban történő tervezés kevésbé fontos. A komplex Program, ahogy azt említettük, a KGST-országok együttműködésében lépcsőzetes tervezést ígér, mint valóságos módszert a finomításra a közös gazdasági együttműködésekben.

4. A jelenlegi körülmények között a nemzetközi tervezést elsősorban a nemzetközi szakmák szervezeteiben vezették be, ezenkívül a nemzetközi egyesületekben, kombinátokban és vállalatokban, és ezzel szorosan behatárolja a partnerek együttműködési területeit. Ezzel szemben az Intercentrum szintjén a különböző országok közötti domináló együttműködési módszer a meghatározott területek nemzetközi tervezésének koordinációján alapul.

5. A kétoldalú gazdasági együttműködésben a nemzetközi tervezés gyakorlatában belépnek bizonyos gazdasági szakágakat átfogó, a Centrumtól alacsonyabb fokon elhelyezkedő területek. Ez az utóbbi a valóságban mind a kétoldalú és ennél alacsonyabb szintek koordinátora marad, mind a sokoldalú gazdasági kapcsolatokban.

2. Közös egyezmények és gazdasági cselekvések

Az országok gazdasági együttműködése, amiben elfogadják a közös gazdasági határozatokat, melyek közösen realizálódnak, egyre komolyabb helyet foglalnak el az együttműködésben, súlyuk egyre jobban nő, ez egyben az együttműködés magasabb fázisát jelenti. Közös határozatok létrejötte és azok realizálása jelzi a koordinációs folyamat magasabb fokú megoldását a gazdasági együttműködésben. Ez a fázis közvetlenül különböző kooperációs tevékenységeket jellemez, a tervekben előirányzott célok és feladatok megvalósítása felé haladva kezdetben szétbontják a megvalósítókra és a kivitelezőkre, majd ellenőrzik azok megvalósítását.

A határozatok elfogadásának és kivitelezésének körében egész sereg terület érinthető, ahol a partnerek egyenlő mértékben érdekeltek mind a kétoldalú, mind a sokoldalú kapcsolatokban.

Példaként az alábbi területek hozhatók fel:

⁴ Lásd A. Marszałek: Közös tervezés — a KGST-államok együttműködésének új formája. „Gospodarka Planowa” 1975. 9. száma.

1. Energetikai nyersanyagokkal történő közös gazdálkodás: tengeri hajózás, tavak, folyók, erdők stb. és ezen területek közös kiaknázása.
 2. Közös építkezések és azok kiaknázása: kőolaj- és földgázvezetékek, hőerőmű, villamos távvezetékek.
 3. Közlekedési vonalak, ezen belül folyami közlekedés, közúti közlekedés, légi közlekedés közös kiépítése, közös közlekedési járműgyártás, közös géppark létrehozása.
 4. Közös tudományos kutatóalap létrehozása a kölcsönösen érdekeltséget biztosító kutatások finanszírozására.
 5. Közös környezetvédelem, főleg a határmenti övezetekben, a légszennyezésben a folyók, tavak, tengerek, növényvédelem.
 6. A különböző szakágazatokban közös kereskedelmi marketing politika a saját és a harmadik országok piacain.
 7. A közös beruházások segítségével létre kell hozni mindazokat a körülményeket, melyek lehetővé teszik egy szervezett mechanizmus beindítását: tervezési, pénzügyi, áruforgalmi irodák, melyek közösen támogatnák az egymást érintő kérdésekben, létrehozni meghatározott nemzetközi bizottságokat, szervezeteket, hogy megfelelően realizálják az elméleti kutatások eredményét.
- A közös tudományos műszaki munka elmélyítése és javítása, valamint a vezető KGST-tagországok szocialista gazdálkodásának tervszerű, tudatos szabályozásától függ, ezen belül a tagállamok vezető szerveinek jogerőre emelt együttműködési szabályától, melyek mind a nemzetközi kétoldalú kapcsolatokra, mind a sokoldalú kapcsolatokra vonatkoznak. A szocialista nemzetközi együttműködési folyamatoknak az államok gazdasági közlekedésében és magasfokú korszerű gazdasági struktúra kialakításában nemzeti szinten, a gazdasági szintek kiegyensúlyozása és a gazdasági fejlettségi fok kiegyenlítésével, a különböző fő területeken történő komoly és mély kapcsolatok kialakításával, mind horizontális, mind vertikális irányban, amelyek a résztvevők számára a piaci pozíciók megtartását, kiszélesítését, új piaci pozíciók megszerzését jelentik.

3. Közös kétoldalú szakmai szervezetek és egyéb nemzetközi szervezetek létrehozása

A KGST-országok közös munkájának elmélyítése folyamatában, a formák javításában és a létrejövő integrációs folyamatok formáit egyeztetve, a felek szükségleteinek megfelelő különböző két- és sokoldalú szakágak, szervezetek, egyesületek, vállalatok és tudományos kutatóintézetek létrehozása szükséges. Ezeket a szervezeteket úgy hozzák létre, mint a partner szükségleteinek kielégítése, amelyek a koordinációs feladatokból erednek, főleg mint azoknak a szükségleteknek a kifejezői, amelyek a közös együttműködési területek megnövekedéséből származnak. A másik oldalról ezek a szervezetek bizonyos közös pótfeladatokat adnak ennek az együttműködésnek, kiszélesítve és elmélyítve az együttműködést.

A kétoldalú gazdasági és műszaki-tudományos együttműködés szintén koordinálható a különböző szervezeti és döntési fokokon keresztül. A centrum mint meghatározott kétoldalú együttműködési és koordinációs tevékenységek orgánuma, a határozottan elkülönülő területeken is — mint említettük, a közös gazdasági, műszaki-tudományos együttműködést — megvannak a megfelelő kétoldali közös szaktéma-bizottságok. Pótlólagosan létrehozták még ilyen típusú kevert integráció segéd orgánumai, különböző gazdasági területekről. Ismét ebből az integrációból létrehozhatók kevert kétoldalú gazdasági egyesületek, vállalatok és tudományos

kutatóintézetek. Az ilyen szervezeti típus létrehozásának alapja az érintett működési területen való kölcsönös érdekelttség.

A kétoldalú gazdasági együttműködésben a kétoldalú közös gazdasági és műszaki-tudományos bizottságok által koordinált folyamatok elkülönítése a centrum fókán is úgy, mint alacsonyabb fokokon is szektorok, egyesülések, vállalatok), a szocialista országok közös megegyezésének fokától függ.

Amennyiben a KGST-országok integrációs folyamata hatásos kell hogy legyen, akkor a kétoldalú együttműködésnek közbeeső láncszemet kellene jelentenie a sokoldalú együttműködéshez. A megfogalmazást megfordítva, ki lehet mondani, hogy a sokoldalú együttműködés hatásos kétoldalú integrációt is kellene hogy eredményezzen. A kétoldalú együttműködésnek olyan szervezettnek kellene lenni, hogy a sokoldalú kapcsolatokat ne korlátozza a tagországok között. A másik oldalról, a KGST fórumán végzett munka kellene, hogy olyan mechanizmust mozgásba hozzon, amely a rendelkezésre álló lehetőségek és tartalékok jobb kihasználását eredményezné.

Az együttműködést szélesítő és elmélyítő hatások a kétoldalú gazdasági és a szocialista országok integrációjában nemcsak a kétoldalú szervezetek, egyesülések, kombinátok, vállalatok, tudományos kutatóintézetek, marketing egyesületek és más szervezetek létrejöttében kellene tükröződnie, hanem mindenekelőtt az árucserre gyors növekedésében és ezen belül magas szintű technikai-gazdasági specializálódási és kooperációs összefonódásokban, a világpiaci termelésben, a világpiaci termék forgalmazásában (késztermék), a gazdálkodási hatások növelésében, a termékek minőségében, a tudományos technikai szolgáltatásokban, egyszóval a saját társadalom életszínvonalának, technikájának és kultúrájának magas szintre emelésében.

III. Szomszédos államok árupiaci integrációjának formái

1. Szomszédos államok külkereskedelme

A külkereskedelmet hagyományosan árucseréként értelmezzük, ami továbbra is az országok közötti munkamegosztás alapvető eleme. A KGST-országok keretein az így értelmezett kereskedelem alap mutatót jelent a nemzetközi együttműködésben.

A tudományos technikai folyamatban, a tudományos kutatásokból eredő szükségletek és törvényszerűségek hatása a tradicionálisan értelmezett külkereskedelem mint a nemzeti együttműködés kritériuma, habár továbbra is létezni fog, idővel elégtelennek fog bizonyulni.

Az országok vagy csoportosulások részvétele a világ áruforgalmában, a forgalom növelése vagy csökkenése olyan mutató, amiből látható a nemzetközi munkamegosztásban részt vevő államok vagy csoportok tevékenysége. Maga a külkereskedelem még nem ad választ a kapcsolatok intenzitásáról és minőségéről, ami a konkurrenciánál nélkül osztja fel a munkát, ami ennek a minőségnek értékét emeli. Továbbra is dolgozunk a világ olyan felosztásával, amiben ipari országok, magasan fejlettek, és a mezőgazdasági alapanyagokat termelő országok gyengén fejlettek. Az elsők az ipari termékek exportőrei, a másik viszont mezőgazdasági termékek és nyersanyagok szállítói.

A szocialista országok már a megalakulásuk első éveitől fogva a gazdaságuk iparosítása folytán elsősorban, valamint tudományos-technikai kutatások, innovációk, licenc-vásárlás és a külfölddel való kooperáció folytán a saját struktúrájuk megváltozásán munkálkodnak a modern ipari struktúra kialakításában.

Ebben a helyzetben a szocialista országok növekvő részvétele a világ áruforgalmában fontos mutató a szocialista országok közötti munkamegosztásnak. A szocialista országok árucseréforalmának nagyobb része, több mint 50%-a szocialista táboron belül bonyolódik. A most kirajzolódó hasznos kelet-nyugati gazdasági együttműködések csökkenthetik az egymás közötti forgalom mutatóját a szocialista országok között. Ez természetesen nem fogja jelenteni a forgalom volumenének csökkenését (ami továbbra is növekedni fog), egyedül csak a viszonylagos aránya csökken a szocialista országok egész külkereskedelmében.

Amennyiben csak az európai szocialista országok kereskedelmi forgalmát vizsgáljuk, akkor észrevehető bizonyos tendencia, amit a következő módszerrel lehet meghatározni. Az esetek többségében (a KGST-országok esetében minden esetben) a kereskedelmi forgalom tekintetében a Szovjetunió foglalja el az első helyet. A Szovjetuniót követő néhány ország éppen a Szovjetunióval határos.⁵ Többek között ez olyan országokat érint, mint NDK, Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország. A szomszédok között viszont a Szovjetunót figyelmen kívül hagyva, az első számú partnerek olyan országok, melyek fejlettebb gazdasággal rendelkeznek: az NDK-nak — NSZK, Csehszlovákia és Lengyelország előtt Lengyelországnak az NDK-Csehszlovákia előtt, Csehszlovákiának az NDK Lengyelország előtt és így tovább.

Az előbb körülírt tendencia nem jelenti, hogy az fenáll minden ország viszonylatában. Itt a komplikáció eleme: a különböző fejlettségi fokkal rendelkező gazdaságok közül a külkereskedelemben magasabb pozíciót töltenek be a fejlettebb országok. Hasonló mértékben ezek a tendenciák a közepes specializálódási és kooperációs területeket érintik.

A fent leírt tendencia, ami azokat a törvényszerűségeket mutatja, ami a nemzetközi gazdasági együttműködésnél a szomszédos és fejlett országok között van, az objektív lehetőségekből és ezeknek az országoknak előnyéből erednek. Ezek az előfeltételek és előnyök a szomszédos munkában a következők:

1. Területi közelség és az ebből adódó árufuvarozási költségek viszonylagos kedvezősége, valamint különböző kapcsolatok kölcsönössége.
2. Az egymással határos kisebb területek, hasonló ipari karaktere, pl. Lengyelországban és Csehszlovákiában Rybnicki és Ostrawsko—Karwinski-vidék, valamint Walbrzych-i és Trutnowi (Zaclevski), ahol az együttműködés három vállalatnál történik.

Ami a külkereskedelem és kooperációs együttműködés terén fejlettebb országokat illeti, ez nem szubjektív dolgok eredménye. A gazdaságilag fejlettebb országok jobban érdekelték a nemzetközi munkamegosztásban, mint a kevésbé fejlett országok. A fejlettebb országok több árut importálnak és exportálnak, mint a kevésbé fejlettek, szélesebb és mélyebb kooperációs kapcsolatokkal rendelkeznek, és jobb befogadó hajlandóságot tanúsító felvevő piacokkal rendelkeznek az áruik exportjához. Ki lehet mondani, hogy a fejlettebb országok többet tudnak nyújtani más országoknak exportban és importban egyaránt. Ebben a helyzetben *centreis paribus* a fejlettebb országok mindig megelőzik a kooperációs kapcsolatokban és külkereskedelemben a fejlettebb országokat. A fejlett és fejletlen szomszédos állam esetében, a külkereskedelemben elfoglalt első helye a másokban magas lesz, viszont a másodikik a külkereskedelemben alacsony lesz.

⁵ Lásd: P. Bozyk, B. Wojciechowski: Lengyelország 1945—1969 közötti külkereskedelme. Varsó, 1971. 30, 71, 74, 77, 82, 93, 97—98, 106, 255. oldal. A. Rolaw: Lengyelország—Csehszlovákia. Gazdaság-egytműködés (Gospodarkawspółpraca). Varsó, 1971. 144, 149, 152, 156, 159. oldal. Az utóbbi időben jelentősen megnőtt az NSZK, valamint, bár kisebb mértékben, az Olaszország, Franciaország, USA és még néhány tőkés ország szerepe a KGST-államok áruforgalmában. Lásd: S. Długosz, W. Szczepaniec: Lengyelország kereskedelmi kapcsolatai fejlett tőkés országokkal. Varsó, 1974. Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego) 1974. GUS. Varsó, 1974.

2. Termelési kooperációs kapcsolatok a szomszédos országokban.

A specializációs és kooperációs kapcsolatokban ezeknél az országoknál hasonló problémákkal találkozunk, mint a külkereskedelem vizsgálatánál. Ezek a dolgok mindenekelőtt a kooperációs kapcsolatokat befolyásoló tényezők olyan országokkal történő kapcsolatok bővítésében; mint a gazdaságilag fejlettebb és területileg, létszámilag⁶ nagyobb államokkal. Ezek a jelenségek hasonlóan, mint a külkereskedelemben, együttesen erősíthetők vagy gyengíthetők egymást.

A kooperációs kapcsolatok centralizálásánál az NDK és Lengyelország kapcsolatait vehetjük segítségül, mivel ezek a gazdaságok egymást tipikusan kiegészítik. Ez a tény magában hordja az együttműködés karakterének jellegét, ezen belül a specializációs és kooperációs együttműködések jelentőségét.

Még sok éven keresztül, valószínűen a nyolcvanas évek közepéig az NDK gazdaságának munkaerőhiánnyal kell számolni.⁷ Ugyanebben az időben Lengyelország fiatal korosztállyal fog rendelkezni, akik belépnek a munkába. Ez lehetőséget biztosít vállalkozások létrehozására az NDK és Lengyelország között integrációs alapon.

Az együttműködés alapformái a közös gazdálkodásban és tudományos technikai együttműködésben Lengyelország és az NDK között:

1. Elektromos gépipar és a vegyipar egyes területein történő szakosodás és termelési kooperáció.
2. Közös vállalkozások investíciálása és némely objektumok létrehozásában segítségnyújtás.
3. Munkamegosztás a komplex tudományos-technikai vizsgálatok terén.

A szakosított termelésben és a kereskedelem területén történő részvétel még viszonylag nem nagy. 1971—1975 tervben eléri a 7%-ot. 1971-ben a közös termelési szállítások szakosodása, kooperáció globálisan nem tett ki 5%-ot. 1972—1973-as években sem volt magas. A már megkötött megállapodások alapján azt lehet sejteni, hogy különösen nagy előrelépés az 1976—80-as ötéves időszakban fog történni. Az együttműködés területén megállapodás született nyolc komplex tudományos vizsgálati téma elvégzésére, ezek a következők:

1. A korróziót érintő és antikorróziós védelmet vizsgáló kutatások.
2. A kiválasztott anyagok fizikai tulajdonságainak vizsgálata.
3. Tudományos-technikai területen történő kutatások.
4. Lézer technikában végzett kutatások.
5. Az alacsony hőmérsékletek fizikája technikai alkalmazásra.
6. Levegővédelem a porral és gázokkal történő szennyezés megelőzésére.
7. Kiválasztott kutatások az immunológia területéből.
8. Az elektromos számítógép-technika alkalmazása az orvostudományban.

Az 1973-as évet a kooperációs együttműködési tervezet előkészítésének szentelték az 1973—1978 ötéves tervidőszakra. A helyzetet tehát megfordítják a két ország együttműködésének tervét elkészítik még a Lengyel és NDK ötéves tervek elkészülte előtt. Ez a megelőzés az együttműködési területek kiszélesíthetőségét eredményezheti.

Nagyon érdekes vállalkozás a két cementgyár építése, egyik az NDK északi részén épül, a másik délnyugat-Lengyelországban. Az NDK-ban megépülő cementgyár feladata északnyugat-lengyelországi vajdaságok ellátása, viszont a lengyel cementgyár az NDK délkeleti részét hivatott ellátni cementtel.

⁶ Lásd T. Derlatka: Lengyelország—NDK. Gazdaság-együttműködés. Varsó, 1973. 79, 85. oldal.

⁷ Ugyanott, 35. oldal.

A Lengyel—NDK kapcsolatok áttörő évének az 1973-as évet tekinthetjük. Ez összekapcsolódik lengyel párt és kormány képviselőinek, E. Giereknek és P. Jaroszewicznek NDK-ban tett látogatásával. A látogatás alkalmával megállapodtak, hogy 1980-ban a szakosítás minden területén az együttműködést megháromszorozzák. Ez annyit jelent, hogy a kooperációból és szakosításból eredő szállítások részeseése az egész forgalomból elérné a 20—22%-ot. Ahhoz, hogy ezt a feladatot megvalósítsák, évente kb. 10%-kal kell emelkednie a forgalomnak.

3. Szomszédos országok nemzetközi vállalkozásai

A nemzetközi vállalatok tapasztalatai, valamint azok működésének tapasztalatai a különböző szocialista országok gazdaságaiban, úgy is, mint az internacionalizáció és a külfölddel történő együttműködés formája, amely egyelőre igen szerény.

Azok a tapasztalatok, amik a közös vállalatok funkcionálásából erednek, olyanokból, mint Haldex Agromasz, Intransmasz és más hasonló szervezetekből, valamint olyan nemzetközi egyesületekből, amiket 1971 után hoztak létre, nem adnak alapot a működésük általánosítására, hiszen egyik vállalkozás sem volt túl régi. Úgy tűnik, hogy a mechanizmus működésének javítása ezekben a szervezetekben olyan hatást fejt ki, ami új vállalatok létrehozását eredményezi a KGST-en belül.

Egyelőre ilyen vállalatnak van kijelölve a Lengyel—NDK „Barátság” fonoda Zawiercian⁸. Ez a fonoda közös vállalat, a lengyel és NDK állam közös tulajdona. A vállalat szervezési és működési modell még továbbra is tökéletesítés alatt áll. Legvalószínűbb, hogy ezt a modellt fejlesztik tovább a vállalat további működése során, tovább finomítják. Pl. a közös lengyel—NDK modell, melynek keretében egy közös tulajdonú vállalat működik, egy sereg kérdést vet fel, lényeges, elvi kérdéseket érintve, mint pl. a közös tulajdon funkcionálása.

A nemzetközi vállalatok ténykedésének modelljében olyan problémákon túlmenően, mint: a közös tulajdon karakterének interpretációja (pl. széteszthatatlan tulajdonok), a vállalat mint gazdasági alany szerepeltetése, létező szerepet kell, hogy képezzen az elszámolás formája és karaktere. Úgy tűnik, hogy ebben a kérdésben a mi valutáink beválthatatlansága nehézségeket okoz. (Zloty és az NDK márka viszonylatában.) A transzferábilis rubel elfogadása megkönnyíti a könyvelési rendet a megfelelő KGST- és MBWG-szerveknek, nem okozva lényeges nehézséget a közös egymás közötti elszámolásban.

Ezeknek a nehézségeknek ellenére, Lengyelország és az NDK között továbbra is folynak tárgyalások új vállalatok létrehozásáról. Ez két bútorgyár építését, valamint golyós csapágy-gyár és közös cipőgyár terveinek kidolgozását, női konfekció gyár, a pamutiparban történő bővítéseket jelent. Szoros együttműködés létrehozását a vegyiparban, esztergapadgyártásban, a vasúti és közúti szállítási iparban, hajógyártásban, a tudományos kutatásokban, orvostudományban jelent további együttműködéseket.⁹

A lengyel—NDK közös építések ígérete nem bizonyított arra, hogy a fennálló nehézségek a közös munkában elvesztették jelentőségüket, ezek egyedüli bizonyíté-

⁸ Lásd: A „Barátság” fonoda üzembehelyezése. „Trybuna Ludu” 1975. évi 130. száma; az első közös üg. „Zycie gospodarcze” („Gazdasági Élet”) 1975. évi 25. száma; J. Koproński: Nemzetközi vállalat, mint szocialista integrációnak a formája — a lengyel—NDK-beli „Barátság” (Zawiercie-ban) pamutfonoda példájának felhasználásával: A nemzetközi vállalat mint a szocialista integráció formája. Konferencia anyag. Lódz, 1974.

⁹ Lásd: E. Wagner: NDK—Lengyelország — baráti több oldalú együttműködés, „Külkereskedelem” 1974. 11. száma; T. Leszek, K. Scewica: LNK—NDK gazdasági kapcsolatainak fejlődése. „Handel Zagraniczny” 1974. évi 11. száma.

kok ennek a területnek objektív szükségszerűségére. Úgy tűnik, hogy az élesen kirajzolódó együttműködési folyamat az NDK és Lengyelország között annak a tézisnek helyességét igazolja, a szomszédos szocialista országok integrációs együttműködését és a körülmények kihasználását.

IV. Szomszédos országok határmenti integrációja

1. A határmenti területek együttműködése

A gazdasági integráció egy a fontos formák közül az egymással határos országok közötti integrációs folyamatok megvalósításában, olyan formák, amelyek a határmentén nyújtanak lehetőségeket. Az egymással határos országok egymással megállapodva preferenciális politikát folytathatnak a gazdasági döntéseikben.

A társadalmi-gazdasági határmenti integráció kétféle módon történhet, bár ezek legtöbbször összekapcsolódnak: gazdasági-vállalati preferenciák megoldása, amelyek a határos területek nemzeti tanácsai által koordináltak, valamint a nemzetközi vállalatok által kifejlesztett ténykedések, amiket a határvidéken bonyolítanak le.

Ez a két ténykedési folyamat egyre jobban kellene hogy összefonódjon, és átfedje egymást a gazdasági tevékenységben.

A gyakorlatban adódhat (annak ellenére, hogy feltételezhető az egész sereg szervezési forma), az ilyen megoldások kapcsolódása a gazdasági döntések területén háromlépcsős hierarchiához vezet. A legmagasabb foka a nemzetközi felügyeleti bizottság volna, ami a következő képviselőkből tevődne össze. Nemzeti tanácsok határmenti régióinak képviselőiből, központi hatóságok és nemzetközi vállalatok képviselőiből. Az alacsonyabb fokot a nemzetközi felügyeleti bizottságok látnák el, ami a határmenti régiók tanácsainak képviselőiből, valamint a nemzetközi vállalatok képviselőiből tevődne össze. A legmagasabb döntési fokon meghatároznának bizonyos szabályokat és irányokat a gazdaságpolitikában, valamint egyes fontosabb nemzetközi vállalatok tevékenységében, amelyek adott területen helyezkednének el.

Új mindennapi módon létezik a határmenti területeken az együttműködés (nemzetközi tanácsoké) a nemzetközi vállalatokkal, területközi támogatás a megvalósításában. Azt lehet hinni, hogy alapvető művelő folyamatban: a határos területek fejlődésében használt integrációs formákat, mint a nemzetközi vállalatok kapcsolását ezekkel a területekkel, nemzetközi szinten alacsonyabb fokra kellene helyezni, mintha az a határmenti tanácsok képviselőiből és nemzetközi vállalatok képviselőiből tevődne össze.

Az integrációs kapcsolatok folyamatában és magában a szomszédos szocialista országok integrációjában az operatív gazdasági tevékenység folyamata és a nemzetközi vállalatok érdekei egyre jobban fedik egymást, új minőség alapját képezve, nevezetesen a szomszédok nemzetközi társadalmi-gazdasági integrációs területét.

2. A nyersanyagok kiaknázása és gazdálkodás

A nyersanyagokkal történő közös gazdálkodást úgy tekintik a Komplex Programban¹⁰, mint az egyik legfontosabb együttműködési terület a szocialista gazdaságok között. Alapformák, amelyek az ilyen típusú együttműködést a főleg nyersanyagokban gazdag és nyersanyagokban szegény országok között jelentik, nagy tőke

¹⁰ Komplex program. op. cit. 83—89, 100—104. oldal.

befektetésének hajlandósága, az energia, nyersanyagok kiaknázására létesülő vállalatoknak hosszú eszköz-befagyasztási idő, ami nagy jelentőséggel bír a nemzeti struktúra növekedésében, a nemzeti vagyon növelésében. Ebben a helyzetben megéri sok energetikai nyersanyag-feldolgozót és energiavezetékét építeni, de ázzal a feltétellel, hogy azok több ország szükségleteit képesek kielégíteni. Bizonyos az, hogy e helyzetben a terheket szét kellene osztani (amennyiben az együttműködés kihasználása sokoldalú lesz) a partnerek között, akik a nyersanyagok és energia élvezői.

Ezt a nézőpontot az energetikai nyersanyagokkal való gazdálkodásról az összes KGST-ország akceptálja. Az összes érdekelt állam részt vesz ebben a folyamatban, a más országok nyersanyagaival gazdálkodva más országokban.

Azok az országok, melyek legjobban érdekeltek a saját energetikai nyersanyagok előállításában, természetesen a nyersanyagokban gazdag államok, mint pl. a Szovjetunió és Mongólia.

Ami a Szovjetuniót illeti, ennek az országnak területén már évek óta tart az intenzív építkezés, amiben minden KGST-tagállam részt vesz. Elsősorban a nyersolaj bányászatával és szállításával foglalkoznak, valamint földgázzal, vasércel, színes fémekkel, hőerőmű-építéssel, cellulóz és más ipari gyárak, amik nemcsak a Szovjetunió szükségleteit hivatottak ellátni, de az együttműködő tagországokét is.

Mongólia esetében még nem az energiahordozók termelése és felhasználása a cél, hanem az ország természeti kincseinek közös geológiai felmérése a KGST-országok segítségével. Viszont csak a következő lépcsőben történik a nyersanyagok feltárása, hasznosítása, ipari létesítmények és szállítási létesítmények építése, a KGST-országok segítségével a meglevő nyersanyagbázisra.

Ismét más szocialista országok, de különösen Lengyelország, Románia, Bulgária, NDK a saját energetikai nyersanyagok iparának erősítésében és más ipari létesítmények kivitelezésében közvetlen segítségnyújtást kapnak a többi KGST-országoktól. Úgy tűnik, hogy a felsorolt országok energetikai és nyersanyag investációja nem olyan nagy jelentőségű a KGST-én belül, mint a Szovjetunióé és a jövőben Mongóliáé.

Ez nem azt jelenti, hogy ezeknek az országoknak nyersanyaggazdálkodása a KGST-országok gazdasági folyamatait nem valószínűsíti meg. Lengyelországban pl. energetikai nyersanyagok investációi a szomszédos államok részvételével történik. Így a tarnobrzezi kénbánya, lublini rézbánya, „Staszyc” szénbánya, amit Csehszlovákia kreditált, a Turów II. barnaszénbányát az NDK kreditálta.

Másik oldalról, a Szovjetunióban épült sóbánya építését Lengyelország fedezte. Bulgáriában rézkombinátot, vasércbányát a Szovjetunióban, NDK-ban sóbányát és Romániában hőerőművet, amit földgázzal fűtenek, Csehszlovákia fedezett.

A szomszédos együttműködés folyamatában a Lengyel—NDK fejlődés széles körű kapcsolatokon túl, érdemes a lengyel, csehszlovák kapcsolatokat is figyelembe venni.

Ebben az együttműködésben fel lehet fedezni Lengyelország és Csehszlovákia közötti bizonyos ipari komplexum létrejöttét, magas fokú integrációt országaink között. Erre jó példa lehet a kőszén kitermelése a határmenti területeken, ahol geológiai szempontból a szén egy összefüggő réteget képez, mégpedig Lengyelországban Zaglebie Rybnickie, Csehszlovákiában Ostrawsko-Karwinski-területek.

Ez a gazdasági nézőpontból tulajdonképpen, ahogy azt Zófia Dlugosz¹¹ írja,

¹¹ Z. Dlugosz: Közösen-takarékosságot jelent. „Zycie Gospodarsze” 1973. évi 34. száma. Lásd szintén: M. Bogacka, I. Cieniuch, T. Leszek: Lengyelország Külkereskedelme KGST-tagállamokkal 1950-1980-ban, „Problemy Handlu Zagranicznego” 1975. évi 5. száma; I. Cieniuch, B. Durka: Árucserre Csehszlovákiában — problémák, perspektívák. „Handel Zagraniczny” 1974. évi 11. száma; Csehszlovák-lengyel gazdasági együttműködés 30 éven keresztül és perspektívái. Beszélgetés Josef Krejci. „Handel Zagraniczny” 1974. évi 11. száma.

egy határt átmetsző terület, ami ebben az esetben nem választ szét semmit. A kohóipari együttműködés annyira baráti és fejlett, hogy alapanyagok hiányakor az egyes vállalatok kiségitik egymást, hogy ne legyen üzemállás, a leszerződött mennyiséget időben le lehessen szállítani a kooperációs feleknek. Ennek a munkának szankcionálása és jelentős bővítése, a termelési programok koordinálása, közös beruházások a bányászati és kohászati eszközök előállításában jelentősen csökkentenék a termelési költségeket és a nehéz kohászati elemek szállítási költségeit. Ahogy Z. Długasz írja: Ostrowsko — Krawinski és Katowice-i területeken sok híve van ennek az ügynek, akik a közeljövőben a csehszlovák—lengyel ipari viszonylatban közös felügyelőség alatt szeretnének ténykedni.

További szomszédi együttműködés példája lehet az ország méhében működő két szénbánya, ami szintén geológiai folytonosságot jelent, és ez a Zaglebie Trutnowi, Csehszlovákiában Zaglebie, Walbrzych-i Lengyelországban. Hasonló példákat lehet találni más országokban is.

д-р Антони Марсалец:

ИНТЕГРАЦИЯ СОСЕДНИХ СТРАН, КАК ОДНА ИЗ ФОРМ РАЗВИТИЯ ВСЕСТОРОННЕЙ ИНТЕГРАЦИИ СЭВ

(резюме)

Интеграционные процессы ведут к углублению и расширению всесторонних экономических связей. Он осуществляется по разным направлениям, одной из форм является развитие двухсторонних связей и через этого осуществлять предпосылки всестороннего сотрудничества.

СЭВ интеграционная организация — всестороннее сотрудничество, но и важны двухсторонние сотрудничества, напр. институты, общие предприятия между двух стран. Невозможно, что в интеграции каждый заинтересованный связывается в то же самом моменте и степени в интеграционное предпринимательство. Это исходит из различных степени развития и из того, что все страны в одинаковом степени заинтересованы в различных предпринимательствах.

Двухсторонние и всесторонние связи взаимно дополняют друг друга. Двухстороннее стабильное сотрудничество станет стабильными пунктами планирования и осуществления широкого международного сотрудничества.

Интеграционный процесс за его характер имеет две стороны, потому что часть интеграционных процессов интересует непосредственно все страны-члены, а другая интересует только несколько стран. Соответственно к этому осуществлялись следующие главные степени: 1. двухсторонняя интеграция между соседними странами, 2. двухсторонняя интеграция, охватывающая соседние и несоседние страны в одинаковой мере, 3. всесторонняя интеграция, неохватывающая все страны-члены, 4. всесторонняя интеграция между всеми странами-членами.

Dr. A. Marszalek

INTEGRATION AMONG THE NEIGHBOURING COUNTRIES AS ONE FORMS OF THE DEVELOPMENT OF MULTILATERAL ECONOMIC INTEGRATION OF THE CMEA

(Summary)

The integration processes bring about the deepening and widening of multilateral economic ties among the countries. This process can come into being in many ways, one form is the development of bilateral ties, and through this, to create the preconditions for multilateral co-operation.

The C. M. E. A as an integration organization implies multilateral co-operation, but even today the bilateral co-operation can not be neglected, which manifest themselves in institutions and common enterprises established by two countries. It is impossible that in the integration process, all interested partner can join — at the same time and at the same level — the joint ventures. This is due to the different level of development and also to the fact, that not every state are interested, to the same extent, in the various ventures. The bilateral and multilateral ties complement each other. The bilateral, stable, co-operation can be stable part of the planning and implementation of a wider international co-operation.

The process of integration is bilateral, naturally, because one part of the integration process directly effects all member countries, another part effects only certain group of countries. Correspondingly the following stages can come into being:

1. bilateral integration between neighbouring countries;
2. bilateral integration which include both neighbouring and non neighbouring countries;
3. multilateral integration of not all countries;
4. multilateral integration of all countries.